

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

Проект фінансується спільно Європейським Союзом та Радою Європи, і впроваджується Радою Європи

ПРОЕКТ ЗІ ЗМІЦНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ТА ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (TRES)

Засоби захисту та допомога дітям-жертвам сексуальних злочинів

**Семінар
Київ, 11-12 лютого 2009р**

www.coe.int/tres

Ця публікація видана за сприяння Європейського Союзу. Зміст даної публікації не обов'язково відображає точку зору Європейського Союзу та Ради Європи.

Зміст

1	вступ.....	3
2	положення конвенцій ради європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення та про заходи протидії торгівлі людьми.....	3
3	поточна ситуація в Україні у сфері захисту та допомоги жертвам сексуальних злочинів: законодавство та практика.....	6
4	захисні засоби та допомога дітям-жертвам сексуальних злочинів.....	10
5	створення ефективних телефонних консультативних служб допомоги дітям-жертвам сексуального розбещення.....	22
6	необхідність повідомляти про підозру щодо сексуальних злочинів.....	26
7	завершальні коментарі.....	28

1 ВСТУП

Семінар із засобів захисту та допомоги дітям-жертвам сексуальних злочинів - це перший захід, впроваджуваний в рамках проекту. Метою є обстеження поточної ситуації в Україні у сфері допомоги та захисту дітей-жертв сексуальних злочинів у світлі положень Глави IV Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення із виокремленням сфер, які потребують поліпшення національного законодавства та практики, щоб узгоджуватись із вищезгаданими процедурами. Висновки за результатами семінару сприятимуть розвитку національної стратегії із захисту дітей від сексуальних злочинів.

2 ПОЛОЖЕННЯ КОНВЕНЦІЙ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА СЕКСУАЛЬНОГО РОЗБЕЩЕННЯ ТА ПРО ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Бруно Рамазотті, постійний радник

Конвенція Ради Європи із захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення вже підписана кількома країнами, включаючи Україну, але ще не ратифікована. З іншого боку, Конвенція Ради Європи про Заходи щодо протидії торгівлі людьми вже ратифікована кількома країнами та набула чинності; Україна також підписала Конвенцію, але ще досі її не ратифікувала.

Хоча кінцевою метою у боротьбі проти сексуальної експлуатації чи сексуального розбещення або торгівлі людьми має бути попередження цих діянь, також дуже важливо забезпечити, щоб діти, які вже стали жертвами таких злочинів, отримали найкращу підтримку, захист та допомогу.

Як зазначається у назві конвенції, захист та допомога жертвам дуже важливі для розробників Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Конвенція про заходи протидії торгівлі людьми також торкається цієї теми. Кожна з цих конвенцій має спеціальну Главу чи статті із цих питань, а конвенція про заходи щодо протидії торгівлі людьми, яка була розроблена найпершою, була використана в якості джерела під час розробки Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Наголос на захисті та допомозі жертвам був одним із інноваційних аспектів цих конвенцій та являє собою приклад додаткової цінності, особливо у вигляді Протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії

Для цих конвенцій, кожна людина, молодша від 18 років, є дитиною. Захист та допомога мають бути надані якомога раніше, як тільки дитина визначена у якості жертви сексуального злочину чи викрадення, і мають продовжуватись до повного відновлення фізичного, психологічного та соціального стану дитини.

У главі IV Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення є ціла низка питань, пов'язаних із захистом та допомогою жертвам.

Багатодисциплінарний підхід

Конвенція підкреслює необхідність багатодисциплінарного підходу до допомоги та захисту дітей-жертв сексуальних злочинів. Окрім того, враховуючи, що діти не живуть самі, а у родині чи з людьми, які про них піклуються, то Конвенція визначає, що їхні близькі родичі, родини чи будь-хто, хто про дітей піклується, також можуть потребувати захисту та допомоги, щоб мати можливість допомогти дитині та брати участь у відновленні стану дитини.

Сумніви щодо віку особи

Оскільки діти більш вразливі та потребують спеціальних засобів захисту, то ці засоби повинні застосовуватись навіть тоді, коли існують сумніви щодо віку людини. Іноді важко визначити, чи є людині 18 років, чи ні. Саме з цієї причини, якщо виникають сумніви щодо віку, то Конвенція каже про те, що компетентні органи мають вважати, що особа є дитиною, якщо існує хоча б одна причина так думати. Спеціальні засоби захисту дитини мають надаватися до перевірки віку особи.

Повідомлення про підозру випадків сексуальної експлуатації та сексуального розбещення

Вчасне повідомлення про підозру сексуального розбещення – один зі шляхів захисту дітей-жертв. Конвенція наголошує важливість заохочення людей до повідомлення про підозру сексуальних злочинів.

У Конвенції також піднято питання фахівців, які можуть бути зв'язані професійною таємницею (наприклад, доктори та психіатри). Має бути передбачена можливість повідомляти у служби захисту дітей про будь-яку ситуацію, коли є підстави підозрювати, що дитина є жертвою сексуальної експлуатації чи розбещення.

Телефонні служби допомоги

Може трапитися, що людина, якій довірено дитину, не знає, як реагувати. Окрім того, буває, що діти-жертви шукають підтримки чи поради, але не знають, куди звернутися. Конвенція наголошує на важливості розробки засобів, якими б люди могли скористатися для безпечного повідомлення, що знають жертв, чи самі є жертвами сексуального розбещення та сексуальної експлуатації, та просто поговорити із людиною за межами свого звичного оточення. Тому жертви повинні підтримувати створення таких інформаційних служб, як телефонні та Інтернет-служби допомоги, які б надавали поради абонентам.

Короткострокова та довгострокова допомога

Допомога має надаватися у короткостроковому та довгостроковому режимах. Будь-яка шкода від сексуальної експлуатації чи розбещення дитини є значною, і її треба долати. Характер шкоди, завданої сексуальною експлуатацією чи насильством передбачає, що допомога має продовжуватись стільки, скільки це необхідно для повного фізичного, психологічного та соціального відновлення дитини.

Хоча Конвенція спрямована в першу чергу на дітей, наслідки сексуальної експлуатації чи розбещення дітей можуть впливати на людину і в дорослому житті. З цієї причини дуже важливо створити засоби, які дали б можливість дорослим, які постраждали в дитинстві від сексуальної експлуатації та розбещення, визнати ці факти та отримати допомогу, якщо вона ще необхідна.

Дослухатися до дітей

У Конвенції наголошується, що при наданні захисту та допомоги мають враховуватись погляди дитини, її потреби та турботи.

У Конвенції визнається важлива роль НеУО у наданні допомоги жертвам. З цієї причини Конвенція визначає, що кожна держава має вжити заходи для співпраці із неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями та елементами громадянського суспільства у наданні допомоги жертвам.

Захист від правопорушника

У Конвенції передбачено можливість, коли батьки та опікуни жертви причетні до сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, і тоді передбачено усунення із родинного оточення чи такого підозрюваного правопорушника, чи самої жертви. Важливо наголосити, що таке вилучення не має розглядатися як засіб захисту для дитини та санкція для підозрюваного правопорушника. Вибір слід робити в інтересах дитини.

Допомога побічним жертвам

В деяких особливо серйозних випадках для близьких для жертви осіб, включаючи і членів родини, друзів та однокласників, буде корисно отримати негайну психологічну допомогу.

Інші положення обох Конвенцій щодо захисту та допомоги жертвам

Протягом всього процесу нормотворення обох Конвенцій у центрі уваги учасників переговорів були саме жертви. Саме тому посилання на захист та допомогу жертвам можна знайти по всьому тексту обох Конвенцій.

Наприклад, Глава VII щодо розслідування, прокурорського переслідування та процесуального права є окрема стаття присвячена загальним заходам захисту. Такі засоби захисту у певних випадках також поширюються на свідків сексуальної експлуатації та розбещення.

Ці заходи, включені під час слідства, мають використовуватись для уникнення травмування жертв. Якщо жертвою є іноземець, то слід забезпечити переклад. Співбесіди із дітьми можна записувати на відео, і запис може демонструватись під час судових засідань для захисту дитини від повторення травматичного досвіду перед великою аудиторією.

Жертв слід захищати від будь-яких форм приниження з боку злочинця чи інших осіб, пов'язаних із правопорушником.

Іншою причиною застосування такої процедури є уникнення контакту між жертвою та правопорушником. Жертва та її родина повинні протягом всього процесу та навіть після обвинувачення, бути поінформовані, де знаходиться злочинець, а дата звільнення злочинця має бути завчасно повідомлена жертві.

Обидві конвенції наголошують на важливості захисту особистості та приватного життя. Ім'я та, фото та будь-яка інша інформація, яка дозволить людині впізнати дитину, має бути захищена.

Під час розслідування та судових слухань жертви повинні отримувати всю необхідну інформацію, яка дозволить їм знати про свої права та розуміти, що відбувається протягом цього періоду.

Для захисту жертв та якщо їх заслуховування вважатиметься важливим для судових слухань, судді можуть прийняти рішення, що слухання жертви відбудуться без публіки, або дитина буде заслухана поза залом суду та її свідчення розповсюдженні за допомогою відповідних технологій.

Висновок

Жертва є серцевиною цієї Конвенції та її захист та допомога їй мають бути пріоритетними у програмах протидії сексуальній експлуатації та сексуальному розбещенню та торгівлі людьми.

3 ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТА ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ СЕКСУАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ: ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

Ніна Коробченко, Головний спеціаліст відділу попередження сімейного насильства та протидії торгівлі людьми, Міністерство сім'ї, молоді та спорту

Поточна ситуація в Україні щодо попереджувальних і захисних заходів та допомоги дітям, постраждалим від сексуального насильства: правова площина та практика

Роль і значення правового захисту дітей відомі в усьому світі. Світова спільнота неодноразово звертала увагу на вирішення цієї проблеми. В ст. 3 Конвенції ООН про Права Дитини закріплено, що кожна дитина має право на цілковитий захист від усіх форм сексуальної експлуатації та насильства. В цьому ж документі підкреслено, що усі дії відносно дітей незалежно від того, ким вони здійснюються - державним чи приватним закладом - повинні бути спрямовані на забезпечення інтересів дитини.

Повага прав людини починається зі ставлення суспільства до своїх дітей. Ухвалена 44-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 року Конвенція про Права Дитини набула чинності в Україні 27 вересня 1991 року. Приєднавшись до Конвенції, ратифікувавши її і підписавши Факультативний протокол до Міжнародного пакту про цивільні та політичні права, наша держава поклала на себе відповідні зобов'язання: на своїй території вона ввела принципи і основи, на яких повинні базуватися права дитини.

Протягом 2001-2008 років один із напрямків державної політики в Україні у сфері дитинства був спрямований на посилення державного контролю і захисту дітей від жорсткого поводження, насильства й експлуатації.

У нашій державі відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Конституція України зазначає, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом. **Ст. 28** встановлює, що „ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню або покаранню”.

Закон України „Про охорону дитинства” відзначає, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності. Держава здійснює захист дитини від:

- усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, що їх замінюють;
- втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;
- залучення до екстремістських релігійних психокультурних угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор, тощо.

У 2003 році Верховна Рада України ратифікувала **Факультативний протокол від 20 травня 2000 року до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та порнографії**, що Україна підписала в 2000 році.

Право дітей на захист від усіх форм насильства в сім'ї та здійснення роботи щодо запобігання чи подолання дитячої безпритульності, а також соціального захисту дітей регулює Закон України „Про попередження насильства в сім'ї”, що набув чинності у січні 2002 року. Держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді надає дитині та особам, які про неї піклуються, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до кримінальної міліції у справах неповнолітніх для проведення розгляду та вжиття заходів щодо припинення насильства.

У січні 2006 року були внесені зміни до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією.

Посилення правового захисту дітей знайшло відображення в новому Кримінальному кодексі України, прийнятому 5 квітня 2001 року, який значно розширює сферу захисту прав неповнолітніх від різних злочинних посягань.

Кримінальний кодекс України http://www.un.org.ua/files/press_release_end_mission_to_ukraine.doc містить як загальні норми, що захищають всіх громадян від жорстокого поводження, так і норми, безпосередньо спрямовані на захист життя, здоров'я та недоторканості дитини.

Зокрема положення щодо захисту неповнолітніх у розділах:

- II – „Злочини проти життя та здоров'я особи”;
- III – „Злочини проти волі, честі та гідності особи”;
- IV – „Злочини проти статевої недоторканості особи”;
- XII – „Злочини проти громадського порядку та моральності”;
- XIII – „Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення”.

У цілому Кримінальний кодекс України містить понад 40 складів злочинів, що учиняються проти неповнолітніх, у той час коли Кримінальний кодекс України 1960 року налічував не більше 15.

Зокрема з'явилися статті, що стосуються покарання:

- за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) – стаття 169 КК України;
- торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини – стаття 149 КК України.

Раніше в правовому полі України був відсутній такий вид злочину, як торгівля людьми і торгівля дітьми зокрема.

Торгівля людьми, комерційна сексуальна експлуатація – це складна комплексна проблема, яка має крайнє негативний вплив на дитину. Потрапивши у ці тенета, дитина стикається з погрозами фізичного, психічного, сексуального насильства, побиттям, зґвалтуванням, а також з розбещенням, втягненням у злочинну діяльність, спонуканням до заняття проституцією, залученням до праці на виробництві зі шкідливими умовами, вилучення органів для трансплантації, використанням у жебрацтві тощо.

Ключовим елементом сексуальної експлуатації дітей є комерційна угода, в якій одна чи більше сторін отримують грошовий прибуток, товари або послуги від експлуатації особи у віці до 18 років.

Можна виділити **основні форми комерційної сексуальної експлуатації дітей**, які тісно пов'язані між собою:

- **дитяча проституція,**
- **порнографія,**
- **дитячий секс-туризм,**
- **торгівля дітьми.**

До Закону «Про охорону дитинства» у 2005 році внесено визначення поняття «найгірші форми дитячої праці».

У 2006 році Верховна Рада України прийняла Закон України „Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей”.

У листопаді 2007 року Україна приєдналася до Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення.

Діє Державна програма подолання дитячої безпритульності та бездоглядності на 2006-2010 роки (прийнята 2006 р.), яка визначає заходи, спрямовані на соціальну підтримку та матеріальну допомогу вразливим сім'ям.

Також прийнята у 2007 році Державна програма протидії торгівлі людьми до 2010 року, що приділяє окрему увагу протидії торгівлі дітьми.

Активізується діяльність та співпраця органів державної влади, в тому числі і правоохоронних органів, з протидії торгівлі людьми. Підтвердженням цього є створення у 2007 році Міжвідомчої координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми та у 2005 році - Департаменту по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми в структурі Міністерства внутрішніх справ України. Відповідні ради і підрозділи створені і діють у всіх регіонах країни.

Питання здійснення заходів щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації стосуються компетенції наступних центральних органів виконавчої влади: Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України, Державного комітету статистики України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України.

Кримінальною міліцією у справах дітей Міністерства внутрішніх справ України проводяться заходи щодо протидії сексуальної експлуатації: здійснюють прийом інформації, вживають заходи щодо притягнення винних осіб до різних видів відповідальності, а також приймають рішення щодо подальшого влаштування дитини.

Координація та контроль за діяльністю щодо здійснення захисту дітей від жорстокого поводження, в тому числі від сексуальної експлуатації, покладено на служби у справах дітей. Вони мають право перевіряти умови виховання у сім'ях, батьки (усиновителі) або опікуни (піклувальники), в яких не забезпечують належних умов для повноцінного життя дитини.

Щороку державні органи посилюють контроль за дотриманням прав дитини, виконанням батьками обов'язків по догляду за ними.

Посилюється боротьба з торгівлею дітьми, дитячою проституцією і дитячою порнографією, сексуальною експлуатацією.

За інформацією МВС за поточний період 2008 року повернуто в Україну 37 дітей, які потерпіли від торгівлі людьми. Серед них 6 фактів сексуальної експлуатації дітей та 9 фактів утягнення дітей у заняття проституцією.

Для захисту дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, постраждали від сексуальної експлуатації, на сьогодні законодавством передбачені і діють центри соціально-психологічної реабілітації дітей та центри соціально-психологічної допомоги. Важливу роль у наданні допомоги відіграють центри реінтеграції для осіб, які постраждали від торгівлі людьми. На даний час, в Україні функціонує 8 таких центрів (у м. Одеса – 2; м. Київ, м. Житомир, м. Луцьк, м. Чернівці, м. Дніпропетровськ, м. Львів). Розширюється мережа установ соціального захисту дітей, що створені за участю громадських та релігійних організацій, яка нараховує станом на 2008 р. 70 таких центрів.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту створило національну мережу притулків для дітей, які надають соціальний захист та можливість тимчасового проживання.

У 2008 році до притулків для дітей служб у справах дітей потрапили внаслідок залучення до найгірших форм праці – 4 дитини, фізичного насильства – 153 дитини, психологічного насильства – 35 дітей, сексуального насильства – 7 дітей.

Всього у притулках протягом 2008 року перебувало 17780 дітей.

Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді було проведено соціологічні дослідження:

1. Жорстоке поводження з дітьми в Україні (2003 р.).
2. Становище та проблеми соціальної підтримки дітей українських сімей трудових мігрантів (2004 р.).
3. Проблема бездоглядності і безпритульності дітей в Україні (2004 р.).
4. Формування та розвиток навичок, необхідних для збереження здоров'я, через систему шкільної освіти: оцінка ситуації (2003 р.).
5. Становище дітей в Україні: весна 2003 р. (2003 р.).
6. В березні 2007 року Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна» ініціював національне опитування щодо основних порушень прав дитини, фізичного насильства над дітьми, комерційної сексуальної експлуатації дітей.

Одним із заходів здійснення моніторингу за дотриманням прав дітей можна розглядати діяльність шкільних інспекцій та перевірки, рейди служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відділів освіти держадміністрацій та кримінальної міліції у справах дітей.

Своєрідним моніторингом становища дітей та ефективності реалізації державної політики з питань охорони дитинства є підготовка державних доповідей Президенту України, Верховній раді України та Кабінету Міністрів України. Протягом 2002-2006 років були підготовлені:

- Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2002 року);
- „Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні” (державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2003 року);
- „Стан та соціальний захист сільських дітей” (тематична державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2004 року);
- “Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: досвід реформування” (державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2005 року);

У 2006 році була підготовлена Періодична доповідь України Комітету ООН з прав дитини про виконання Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії.

22 квітня 2008 року в приміщенні Верховної Ради України відбувся круглий стіл, присвячений питанню безпеки дітей в Інтернеті. Круглий стіл було організовано з метою підняти проблему безпеки дітей в Інтернеті в українському суспільстві, поінформувати громадськість, об'єднати зусилля представників бізнесу, громадських організацій та органів державної влади у вирішенні проблеми.

У круглому столі взяли участь народні депутати України, представники Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, а також представники громадських організацій.

24 вересня 2008 року у Верховній Раді відбувся круглий стіл «Подальші кроки роботи Уряду з протидії торгівлі дітьми та молоді, викорінення найгірших форм дитячої праці», який був організований спільно комітетом ВР з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міжнародним жіночим правозахисним центром “Ла Страда-Україна”. На круглий стіл запрошувались представники всіх центральних органів виконавчої влади (виконавці державної програми), громадських організацій і представники ЗМІ з усієї України. (біля 80 осіб)

Враховуючі актуальність вказаних проблем назріла необхідність посилити захист дітей від сексуального насильства й експлуатації в усіх формах, сформувати ефективну систему протидії таким негативним явищам, а також, створити національний механізм запобігання бездоглядності і безпритульності дітей як явища, що має незворотні негативні наслідки для життя, здоров'я і розвитку дітей.

Проблеми, які потребують вирішення

- Недостатньо розроблений і ефективний механізм виявлення випадків сексуальної експлуатації дітей. Часом навіть рідні і близькі схильні замовчувати їх і приховувати.
- Недостатньо ведеться робота з виховання в суспільстві нетерпимості до цього явища.
- ЗМІ і реклама майже безкарно продовжують пропагувати культ сили, насильства, гендерних стереотипів і упереджень.
- Недостатньо ведеться робота зі споживачами та замовниками послуг.

Є й інші проблеми.

Савенок Олександр Васильович
заступник директора департаменту
сімейної та гендерної політики
Мінсім'молодьспорту

4 ЗАХИСНІ ЗАСОБИ ТА ДОПОМОГА ДІТЯМ-ЖЕРТВАМ СЕКСУАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

*Брагі Гудбрандсон, генеральний директор,
Урядове відомство захисту дитини, Ісландія*

Вступ

Конвенція ООН про права дитини - це визначний документ. Цього року, у двадцяту річницю Конвенції, можна із впевненістю констатувати, що вона створила загальні рамки посилення захисту прав дітей в усьому світі. Що стало ключем до такого успіху Конвенції ООН про права дитини? Гадаю - причина в унікальних якостях Конвенції, її двоскладовому характері, оскільки вона містить з одного боку, *описові* права, а з іншого – *нормативні* права. «Описові» права – це вже існуючі у законодавстві права, і таким чином, визначено ті права, що вже втілені у конкретних правових чи культурних системах. На відміну від описових прав, «нормативні» права - це ті, які ще треба прийняти, бажані права, обов'язки та відповідальність. Якщо перші своїм джерелом мають вже існуюче право, то другі – нормативні права – вимагають прийняття правової бази. Такий подвійний характер Конвенції дозволяє гнучкість в тлумаченні – і зрештою впровадження – без компромісу щодо «абсолютної» природи прав людини, у нашому контексті, - принципів прав дитини. Більше того, характер Конвенції передбачає застосування активних заходів та створює динамічне підґрунтя для подальшої роботи, включаючи потенційні міжнародні документи розроблені для поглиблення прав дітей.

Протягом останніх кількох років Рада Європи розробила кілька документів на базі вже згаданих посилань. Прикладом цього може бути *Рекомендація Ради Європи (2005)5 про права дітей, що проживають у дитячих установах*, зміст якої можна розглядати як спробу «перекласти» чи «операціоналізувати» Конвенцію ООН про права дитини у конкретні заходи щодо місць перебування дітей. Іншим прикладом може стати *Рекомендація Ради Європи CoE Rec. (2006)19 про позитивне батьківство*, спрямована на права різних категорій дітей у Конвенції про захист прав дитини, наприклад, право на захист, право участі та право на розвиток, і переведення цих прав у практичну форму, доступну для дітей, батьків, фахівців та урядів. Третім прикладом, і особливо важливим завдяки його

обов'язковому характерові, є предмет нашої сьогоднішньої розмови: *CETS no.201 про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення*. Ця Конвенція – унікальний документ міжнародного співробітництва у захисті дитини від усіх форм сексуального насильства – завдяки своєму комплексному характеру та добрій розробці. Вона має широку сферу застосування, оскільки визначення та сфера матеріального кримінального права стосуються сексуального розбещення дитини як у сім'ї, так і поза нею, комерційне сексуальне розбещення включаючи дитячу порнографію та проституцію, та зваблення дітей із сексуальними намірами. Злочини та процедури, передбачені Конвенцією, напевно вимагатимуть від більшості, якщо не від усіх держав-членів, ввести нові заходи у національне законодавство та практику з метою поліпшення захисту дітей від сексуального розбещення.

У цій доповіді будуть розглянуті найважливіші елементи CETS no. 201, вона складатиметься з трьох частин:

- *Частина I; Стаття 11 CETS 201*
 - *Важливість міждисциплінарного та багатодисциплінарного співробітництва у справах про сексуальне розбещення*
 - *Виявлення дітей-жертв: ключ для розкриття сексуального розбещення*
 - *Модель дитячого будинку: досвід Ісландії*
- *Частина II, Стаття 14 CETS 210*
 - *Втручання служб захисту дітей*
 - *Терапія для жертв*
 - *Сімейне консультування*
- *Частина III; Статті 15 та 16.*
 - *Зауваження щодо сексуальних злочинців*
 - *Педофілія*
 - *Оцінка ризику*
- *Деякі зауважень про модель дитячого будинку*

I. Міждисциплінарний підхід до допомоги та захисту жертв сексуальних злочинів – Стаття 11 Конвенції CETS No. 201

Протягом останніх двох десятиліть ми стали свідками зростання суспільного занепокоєння у багатьох країнах Європи сексуальним розбещенням дітей та серйозною загрозою, яку це становить благополуччю та розвитку дітей. Відповідно, багато держав-членів Ради Європи впровадили серйозні заходи з метою вирішення проблеми, включаючи попередження, ефективніші юридичні процедури та заходи із підтримки дітей-жертв. Однак, можна сперечатися щодо того, наскільки довгий шлях ще треба буде пройти Європі, щоб навчитися якнайкраще забезпечувати інтереси дитини у справах щодо сексуального розбещення. Це особливо стосується необхідності міждисциплінарного та багатодисциплінарного підходу у справах із розбещення дітей. Вважаю, що значення Конвенції CETS no. 201 може виявитися найвагомимим у цьому відношенні.

Принцип багатодисциплінарного підходу можна знайти у багатьох статтях про CETS no. 201, зокрема, щодо таких тем:

- *Попередження*: “ для забезпечення координації на національному та місцевому рівнях між різними відомствами” (Art. 10.1)
- *Захист*: “ Кожна зі сторін має запровадити ефективні соціальні програми та багатодисциплінарні структури, для забезпечення необхідної підтримки жертвам, їх близьким родичам та будь-яким особам, що відповідальні за опіку над ними.” (Ст. 11.1)
- *Втручання*: “ розвиток партнерства та інших форм співробітництва між компетентними органами” (Ст. 15.2)

- *Розслідування*: Принципи та загальні засоби захисту (Ст. 30 та 31).

Існують серйозні підстави для такого наголошування на багатодисциплінарному підході до проблеми дитячої сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, і головна причина – це унікальний характер цього злочину. Вразливість дитини-жертви може надзвичайно ускладнити виявлення злочину, через те, що дитині-жертві дуже важко про це розповісти. Тому сексуальне розбещення дітей часто називають «мовчазним злочином», наголошуючи на прихованості злочину. Це особливо має місце при розбещенні у родині, яке може бути надзвичайно травматичним для дитини, хоча проблема не обмежується тільки цим.

Мовчазний характер злочину сексуального розбещення створює додаткові проблеми навіть коли дитина зізнається, тому що зазвичай бракує свідчень. Дослідження довели, що медичні докази існують тільки в одному випадку із десяти, і окрім того, докази-висновки можна отримати тільки у половині випадків. Дуже рідко існують свідки, окрім самої дитини-жертви. Тому ключем до виявлення сексуального розбещення дитини - успішного прокурорського переслідування злочинця та надання дитині необхідного лікування та підтримки – є *зізнання дитини*. У випадку відсутності інших доказів, історія, яку розповідає дитина часто є єдиним джерелом інформації, на якому тримається вся справа. Саме з цієї причини опитування дитини є надзвичайно важливим для успішного ведення справ про сексуальне розбещення. Саме у цьому аспекті робиться найбільше помилок через брак професійної компетентності у проведенні судового допиту. Окрім того, помилки у цьому відношенні не тільки загрожують судовій процедурі але також піддають дитину подальшим допитам із серйозними травматичними наслідками для дитини-жертви.

Придивившись пильніше до особливостей дитячих зізнань ми можемо зробити такі висновки:

- Дитяче зізнання є ключем до:
 - забезпечення безпеки дитини;
 - надання допомоги дитині-жертві з метою фізичного та психологічного відновлення
 - виявлення злочину у термінах кримінального розслідування, прокурорського переслідування та покарання
 - попередження рецидивів з боку злочинця.
- Тому вирішення проблеми дитячого сексуального розбещення є проблемою багатьох відомств.

У більшості європейських країн відповідальність за вирішення проблеми сексуального розбещення дитини розподілене між численними відомствами. Системи захисту дитини чи соціальні служби мають забезпечувати безпеку дитини та належні послуги із підтримки та лікування. Фахівці охорони здоров'я мають долучитися до медичного обстеження та втручання. Правоохоронні органи відповідають за кримінальне розслідування та прокурорське переслідування з метою прийняття рішення про винесення офіційного обвинувачення. Зрештою, роллю судової системи є визначення вини чи невинності підозрюваного. З метою виконання цих функцій, всі ці відомства мають проаналізувати свідчення дитини. Внаслідок цього зазвичай діти стають предметом численних допитів різних фахівців у багатьох місцях – саме ця умова, як довели дослідження, посилює страждання дитини-жертви і може бути навіть болючішою для дитини, ніж той факт сексуального розбещення, що мав місце.

Численні допити не тільки шкодять дитині-жертві, піддаючи її болючому переживанню травми внаслідок сексуального насильства. Повторні допити можуть погіршити стан дитини-жертви із шкідливими наслідками для кримінального процесу. Сугестивність – це головна проблема допиту дитини тими, хто не навчений проводити бесіду-зізнання дитини. Сугестивність досягається неправильними питаннями та неструктурованим підходом, які часто ведуть до уривчастості дитячої розповіді. Добре відомим прикладом є коли дитина-

жертва відповідає на запитання так, як вона вважає є «правильним», чи так, як вона думає, від неї очікує той дорослий, що проводить допит.

Додатковою проблемою дитини-жертви можуть стати приміщення, де проводиться допит. Поліцейські відділки, суди, лікарні та контори соціальних служб – це зазвичай не дуже приємні для дитини місця, що можуть значно посилювати дитячу неналаштованість говорити. Добре відомо, що сильний стрес може перешкодити оптимальності висловлювань дитини-жертви. Приховані сигнали, які дитина-жертва може сприймати перебуваючи у деяких приміщеннях, також можуть посилити прикрі непорозуміння. Наприклад, діти часто асоціюють відділки поліції із місцем, куди приводять злочинців. Це може посилити почуття провини, яке є одним із найхворобливіших симптомів сексуального розбещення, які дитині-жертві треба подолати.

Як ми можемо подолати вищеописані проблеми та забезпечити оптимальний захист та допомогу дитині-жертві у ході розслідування сексуального розбещення? Вважаю, що позитивний досвід Ісландії за останні десять років завдяки реорганізації робочих процедур у справах із розбещення дітей, прийнятих 1998р, - вартий ознайомлення у світлі тих питань, які я щойно окреслив.

Перш за все, я хотів би зробити кілька загальних зауважень про поінформованість суспільства та сексуальне розбещення дитини. Протягом останніх двох десятиліть ми стали свідками зростання суспільного занепокоєння у багатьох країнах Європи сексуальним розбещенням дітей та серйозною загрозою, яку це становить благополуччю та розвитку дітей. Загалом, суспільства, здається, проходять різні стадії у досягненні поінформованості щодо сексуального розбещення дитини. Перша стадія може бути характеризує як «заперечення», коли саме існування проблеми сексуального розбещення дитини мінімізується чи навіть заперечується. Друга стадія – «прийняття», коли сексуальне розбещення дитини розглядається як жакхливий випадок психопатичної агресії чи жорстокої поведінки на ґрунті сексуальних відхилень. Зрештою суспільство визнає, що коріння сексуального розбещення дитини тільки частково належать до педофільії, проблема ж сама має соціальну природу. Тоді ми досягаємо стадії «соціального визнання», коли суспільство усвідомлює колективну відповідальність за цю проблему та діє відповідно через заходи захисту вразливих груп дітей.

У середині 1990-х років Ісландія, напевне, досягла стадії «прийняття» у тому сенсі, що суспільство визнало існування сексуального розбещення дитини, але загальна концепція була така, що це може пояснюватися відхиленнями у поведінці чи обмеженою кількістю педофілів та соціопатів. Посилення міжнародної поінформованості після Всесвітнього Конгресу у Стокгольмі щодо комерційної сексуальної експлуатації дітей у 1996р спричинило перше дослідження щодо випадків та характеру сексуального розбещення дитини у Ісландії. Результати цього дослідження виявили, що кількість випадків сексуального розбещення дитини ґрунтуються на статистиці багатьох відомств суспільства, і є вищою, ніж хто-небудь міг уявити. Дослідження також продемонструвало неспроможність системи вирішувати проблему професійно. Саме цей зламний момент створив соціальний попит на поліпшення стратегії у підході до справ із сексуального розбещення дитини.

Дослідження дійшло таких висновків щодо процедурних недоліків:

- Брак координації/співпраці між різними залученими відомствами: службами захисту дитини, поліцією, прокуратурою, медиками, лікарями вузького профілю тощо.
- Брак інтердисциплінарного підходу
- Відсутність відповідних настанов щодо практики роботи
- Брак персоналу із належним рівнем навчання та спеціалізації, особливо у проведенні допитів в ході розслідування.
- Брак належного оцінювання, підтримки та лікування дитини-жертви
- Брак консультування та підтримки батькам чи братам і сестрам жертви

З точки зору введення всіх цих питань у контекст «найбільшої користі для дитини», було зрозуміло, що існуюча на той момент система встановлювала порушення прав дитини-жертви у вигляді розслідування, яке часто створювало ще болючіший досвід для дитини. Всі болючі риси, описані вище, включаючи повторювані допити багатьма слідчими у різних приміщеннях, - були тут наявні. Очевидним наслідком була повторна травматизація та неспівпадіння у свідченнях дітей-жертв, які одразу були помітні.

У реструктуризації організації та процедур роботи метою посилення прав дитини-жертви у справах із сексуального розбещення, Конвенція ООН про права дитини дає виграшну позицію, особливо стаття 3.1., яка передбачає наступне:

«В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини».(Конвенція ООН про права дитини, стаття 3.1).

Пріоритетом стала стратегія, яка ставила не перше місце «врахування потреб дитини»: Навзамін системі, де дитина-жертва мала пристосовуватись до потреб різних відомств прийшла служба, яка поставила у центр уваги потреби дитини. Поставивши за мету зменшити кількість допитів та надати комплексні послуги, створити дружнє для дитини середовище, був створений «Будинок дитини» - розташований у звичайному жилому районі, і обстановка створена така, що дитина почувається у безпеці та зручно. Метою було надання комплексних послуг під одним дахом та забезпечення координації різних відомств у суспільстві у вирішенні справ сексуального розбещення дітей.

Партнерами у цьому заході стали всі відомства, причетні до проблеми згідно з існуючим законодавством. Державна поліція, державна прокуратура, Університетська лікарня (відділення педіатрії та дитячої психіатрії), департамент поліції та Служби захисту дітей у Рейк'явіку, Асоціація місцевих соціальних служб та Урядова агенція із захисту дітей, яка взяла відповідальність за щоденне управління Будинком дитини.

Місію Будинку дитини було визначено таким чином:

- сприяти співробітництву та координації служб захисту дітей, прокуратурі та медикам у розслідуванні випадків сексуального розбещення дитини
- створювати сприятливе для дитини середовище для проведення спільних слідчих допитів та медичних обстежень;
- забезпечувати фахове проведення слідчих допитів
- забезпечувати, щоб дитина-жертва та її родина отримували належну оцінку, лікування та підтримку;
- забезпечувати професійну практику та настанови шляхом міждисциплінарного співробітництва;
- посилати спеціальні знання щодо сексуального розбещення дитини та поширювати ці знання веред фахівців та громадськості

Головна концепція Будинку дитини – спільний слідчий допит дитини-жертви, що проводиться навченими фахівцями згідно з офіційними повноваженнями судді, за яким спостерігають представники поліції та прокуратури, адвокат захисту, адвокат дитини та соціальний працівник дитини із місцевої служби захисту дітей. Ця процедура дорівнює зізнанню перед судом, якщо буде висунуте обвинувачення – тому дитина-жертва не має давати свідчення знову під час судових слухань. Така схема створена для забезпечення професійного кримінального розслідування та справедливого судового процесу для підозрюваного без втрати для принципу пріоритетності інтересів дитини.

Фактично допит проводиться у кімнаті, де створене сприятливе для дитини середовище, але представники різних відомств знаходяться у інших приміщеннях та слідкують за процесом завдяки прихованій камері. Суддя може ставити питання дитині за допомогою технічного обладнання через судового слідчого, що проводить допит (через навушник), інші можуть робити те саме, особливо адвокати. Якщо суддя вирішує, що процедура суду має проходити у судовому залі, то все одно допит дитини можна зробити у Будинку дитини за допомогою ІТ-з'єднання між цими двома приміщеннями.

Місцеві служби захисту дитини також можуть проводити бесіди із дітьми-жертвами сексуального розбещення у Будинку дитини з метою досліджень. Це трапляється тоді, коли зізнання дитини відсутнє або туманне, підозрюваний ще не виявлений чи злочинець ще не є повнолітнім для кримінальної відповідальності. У цьому випадку процедура така сама як у випадку судових свідчень, окрім того, що присутній лише представник служби захисту дітей, що відповідає за дану справу. Іноді це може призвести до зізнання перед суддею, як описано вище, в залежності від результатів такої дослідної співбесіди.

Як вже говорилося, фактичний слідчий допит проводиться одним фахівцем-слідчим, хоча і під наглядом судді у кримінальних справах. У Будинку дитини спеціальними слідчими виступають психологи, соціальні працівники та кримінологи. Протоколи допитів спеціально розробляються таким чином, щоб уникати сугестивності та збільшення ступеню вірогідності. Слідчий допит проходить у кімнаті для допитів, яка, як всі приміщення будинку дитини, обладнаний таким чином, щоб створювати сприятливе для дитини оточення. Допит записується заради багатьох цілей, включаючи і судові слухання, медичне обстеження та лікування окремими фахівцями.

Частина II. Допомога жертвам: фізичне та психологічне відновлення дитини-жертви - Стаття 14 Конвенції CETS No. 201

Допомога жертвам сексуального розбещення та експлуатації дитини наголошується у багатьох частинах Конвенції CETS no. 201, і окремо виділена у Статті 14. Особливу увагу приділено заходам безпеки дітей-жертв, фізичному та психосоціальному відновленню та підтримці родини дитини-жертви. Також важливо враховувати погляди та потреби дитини, і це також наголошується у Конвенції.

Хоча медичні докази знаходять тільки у менше ніж 10 випадках сексуального розбещення, фізичне обстеження дітей-жертв надзвичайно важлива частина процесів розслідування та відновлення. Звичайно, часто медичне обстеження стає поворотним моментом у кримінальному розслідуванні і у деяких випадках – передумовою притягнення злочинця до суду. Це передбачає скрупульозне обстеження дитини-жертви спеціалістами-медиками. Само собою, іноді дитині потрібне спеціальне медичне лікування, коли виявляються пошкодження та/або хвороби, що передаються статевим шляхом.

Дуже важливо пам'ятати, що сексуальне розбещення дитини часто йде пліч-опліч із іншими видами насильства та недбалості щодо дітей. Тому медики мають також звернути увагу на інші ознаки насильства, а саме ознаки фізичного насильства, брак належного харчування, невиліковні хвороби тощо. Коротше кажучи, медичне обстеження має бути комплексним.

У Будинку дитини в Ісландії медичне обстеження проводиться педіатром та гінекологом за допомогою навченої медсестри. Обстеження проводиться на вимогу поліції, служби захисту дитини, дитини-жертви чи її батьків. Обстеження проходить у Будинку дитини, у кімнаті, обладнаній у сприятливий для дитини спосіб. Ми вважаємо, що це важливо, оскільки часто діти асоціюють лікарні із пацієнтами, і ця асоціація не сприяє процесу відновлення дитини. Інший важливий момент - лікар має бути ознайомлений із зізнанням дитини, оскільки важливо показати, чи існує відповідність між історією, яку розповідає дитина, та фізичними доказами. Для уникання повторення дитині запитань, лікар має доступ до відеозапису із зізнанням дитини.

Зазвичай медичні обстеження дітей-жертв сексуального розбещення проводяться із використанням анестезії. У більшості випадків це не потрібно, за умови використання належної технології. У Будинку дитини обстеження виконується із використанням відеокольпоскопа, сучасного обладнання, яке дозволяє обстеження без проникнення чи втручання у чуттєві частини тіла дитини-жертви. Досвід Будинку дитини показав, що медичне обстеження надійніше без анестезії завдяки «природному» стану дитини-жертви. Відеокольпоскоп дозволяє записувати обстеження, що корисно, наприклад, при поясненні результатів обстеження перед судом, чи у навчальних цілях.

Однією з найбільших цінних якостей застосування відеокольпоскопа є можливість для самої дитини-жертви спостерігати за обстеженням на екрані. Лікар може скористатися цією можливістю, щоб пояснити дитині відсутність пошкоджень, чи що вони можуть бути вилікувані. Це заохочує дитину ставити запитання, і таким чином висловити своє занепокоєння, якому можна зарадити. Дуже добрий відомий той факт, що часто діти-жертви сексуального розбещення почуваються «пошкодженими» чи певною мірою нездоровими, навіть якщо немає ніяких фізичних наслідків розбещення. Тому діалог між лікарем та дитиною можна розглядати як велику лікувальну перевагу.

Повертаючись до підтримки дітей-жертв та їх сімей, включаючи психологічне відновлення дитини, то слід запровадити різні компоненти таких служб. Успіх тут залежить від всього спектру чинників, від першої реакції на зізнання дитини, судового слухання, до фактичного терапевтичного втручання та консультування сім'ї дитини-жертви. Добре структуровані служби захисту дитини на місцевому рівні відіграють провідну роль від самого початку.

Загальні цілі місцевих служб захисту дитини мають базуватися на фундаментальних принципах попередження сімейної підтримки та втручання у випадку насильства над дитиною чи нехтування нею. Стратегії включають наголошування на партнерстві із сім'ями, змістовну участь дітей та багатовідомчий і міждисциплінарний підхід. Однією із ключових ролей служби захисту дітей у проблемі сексуального розбещення дитини є посилення поінформованості суспільства в цілому та зокрема щодо того, як професіонали, що працюють із дітьми, батьки та широкий громадський загал мають реагувати на дитячі зізнання у сексуальному розбещенні. Слід рекомендувати застосовувати такі підходи:

Коли дитина зізнається, то дуже важливо правильно реагувати:

- Вірити дитині
- Уважно слухати – заохочувати дитину говорити, але не перебивати
- Дати дитині зрозуміти, що зізнаватися - це правильно
- Запевнити дитину, що вона не винна у насильстві
- Повідомити про цю справу у службу захисту дітей
- Пам'ятати, що те, як ви прореагуєте, дуже важливо для майбутнього дитини та успішності боротьби із наслідками.

Обов'язкове звітування про підозру сексуальному розбещенні дитини слід все-таки рекомендувати (хоча Конвенція CETS no. 202 неоднозначно це визначає). Служби захисту дитини повинні мати чітко визначені заходи реагування та робочих процедур, які мають включати процедуру первинного оцінювання такого повідомлення та належний план дій відповідно до характеру та серйозності отриманої інформації.

Безпека дитини - жертви завжди має бути першочерговим пріоритетом при оцінці повідомлення про підозрюване сексуальне розбещення. Однак дуже важливо пам'ятати, що часто дитина-жертва не піддається безпосередній загрозі. Тому варто віддати пріоритет якості втручання аніж швидкості дій. Звичайно, можуть бути потрібні й негайні дії для забезпечення безпеки дитини чи для отримання свіжих доказів для слідства (наприклад,

фізичне обстеження). Звичайно, у випадку надзвичайної ситуації слід забрати підозрюваного чи дитину із дому, якщо це у найкращих інтересах дитини. (Ст.14.3).

Важливо, щоб дитина-жертва якомога швидше отримала лікування. Проте слід рекомендувати передачу зізнання дитини до судової системи ще до початку лікування, якщо це можливо. Причиною тут є те, що потім може бути піддана сумніву розповідь дитини після того, як дитини пройшла терапію, наприклад, добре відомим є факт, коли у таких ситуаціях захист зазвичай, і навіть справедливо, заперечує, що на дитячу розповідь був вчинений вплив. У Будинку дитини запроваджена процедура, згідно із якою лікування не починається до проведення слідчого допиту і поки свідчення дитини не записане на відеоплівку. Відеоплівка із зізнанням дитини потім і використовується для подальшої оцінки та розробки плану лікування.

У цьому контексті варто підкреслити відмінний характер слідчого допиту з одного боку, та терапевтичної бесіди – з іншого.

Слідчий допит має такі характеристики:

- Метою є розкриття правди, фактів
- Об'єктивна точка зору
- З'ясовуються і альтернативні пояснення
- Обов'язково потрібно дізнатися про підтверджувальні деталі
- Особливо важливо визначити дитячу дієздатність
- Суворо регульовані способи отримання інформації

Характеристики терапевтичної бесіди абсолютно відмінні:

- Висловлення емоцій у сприятливому оточенні.
- Адвокат, який вважає, що дитина говорить правду.
- Приймаються суб'єктивні тлумачення.
- Достатньо неконкретної розповіді про насильство.
- Правдивість дитини не піддається сумніву.
- Спосіб отримання інформації не має значення

Лікування, яке часто пропонується дітям-жертвам, загалом спрямоване на травматичні наслідки насильства. Наслідки визначаються численними чинниками, хоча важливо пам'ятати, що дитяча гнучкість може відігравати тут найважливішу роль. Тому важко оцінити пріоритетність у кожному окремому випадку, і зрозуміти, наскільки руйнівним було насильство. Тому було визначено кілька чинників, що мають найсильніший вплив з точки зору негативних наслідків:

- Тривалість насильства
- Стосунки між жертвою та злочинцем та вікова різниця
- Серйозність насильницьких дій (наприклад, фізична сила, проникнення та / або погрози).
- Реакція «інших важливих людей» на зізнання дитини

Взагалі, чим довше триває насильство, чим тісніші стосунки між злочинцем та жертвою, чим більшою є вікова різниця та вищим ступінь застосованого насильства, тим негативніші наслідки для психологічного благополуччя можна очікувати. До цього можна додати, що якщо дитині не вірять найближчі члени родини, чи вона не отримує безумовної підтримки батьків, то шкідливі наслідки можуть ще посилитися.

Симптоми сексуального розбещення дитини, з якими доведеться працювати під час терапевтичного втручання, можуть варіюватися, однак загалом можна визначити три такі категорії:

- Емоційні...
 - занепокоєння, депресія, гнів, провина, каяття
- Поведінкові ...
 - ізоляція, «награна» поведінка, агресія, сексуальна розпущеність
- Біологічні...
 - головні болі, біль у животі, «реакції страху»

Яка терапія найвірогідніше дасть найкращі результати? Більшість випадків терапії для дітей-жертв сексуального розбещення спрямовані на подолання посттравматичного стресу, який розпізнається такими трьома категоріями симптомів:

- Постійне переживання:
 - настирливі думки, згадки, сни чи «ретроспективні кадри» про події, які викликають страждання
- Ухилення:
 - від згадок чи стимулів, що відображають негативний досвід; може призвести до пасивності, ізоляції та відчуженості
- Симптоми стресу:
 - стурбованість, проблеми зі сном, роздратованість, важко зосередитись, «реакція переляку»

Терапія, використовувана у Будинку дитини, називається когнітивно-біхевіоральна терапія для подолання травми (TF-CBT). Це втручання розроблене для допомоги дітям, молоді та їх батькам подолати наслідки травматичних подій у житті. TF-CBT була розроблена у США для подолання наслідків сексуального та фізичного насильства, насильства у школах та у громаді, травм від втрати коханих, переживання катастроф, травм війни та терористичних нападів (подальшу інформацію можна отримати на сайті <http://fcbt.musc.edu>). Вона застосовується для дітей від 7 до 18 років та зазвичай складається із 10-14 сеансів. Для молодших дітей наголос робиться на освітніх заняттях про приватні речі, добрі та погані таємниці, добрі та погані дотики, про важливість говорити із тими, кому вони довіряють тощо.

Консультування батьків є необхідною складовою підтримки жертв сексуального насильства над дитиною. Очевидно, що батьки та брати-сестри можуть бути травмовані насильством над особою дитиною чи братом-сестрою. Деяким родинам потрібне спеціальне лікування для подолання жалю та травми від замаху на їх дитину. У дитячому будинку не надається спеціальне лікування для батьків та близьких дитини, але там можуть порадити, куди звернутися. Однак, тут основний наголос робиться на консультуванні батьків з самого початку щодо всіх відповідних аспектів, включаючи судову процедуру, та на залученні їх до лікування дитини-жертви. При консультуванні батьків щодо терапії важливо розповісти їм, що це терапія для дитини. Їх слід поінформувати про травму, її вплив та про цілі лікування, розповісти організацію сеансів та чого очікувати від лікування.

Залучення батьків до лікування значною мірою залежить від віку дитини-жертви. Зазвичай підлітки (13-18 річні) досить незалежні та можуть не захотіти, щоб батьки втручалися надто сильно, і в цьому випадку лікар має залишатися просто у контакті із батьками та інформувати їх, що головне у лікуванні – це дитина. У Будинку дитини лікар зустрічається із батьками підлітків на початку лікування, один раз чи двічі в середині курсу, та наприкінці. Зазвичай для цієї вікової групи передбачено кілька сеансів за участю батьків та дітей у ході TF-CBT програми.

У старшому дитячому віці (6-12 років) діти більш залежні від батьків, ніж підлітки, і зазвичай хочуть, щоб батьки теж брали участь у лікуванні, хоча і тут для дитини важливо знати, що лікар тут саме для нього. Зазвичай лікар зустрічається з батьками на кілька хвилин перед

початком кожного сеансу, або час від часу. Курс терапії TF-CBT для цієї вікової категорії передбачає кілька спільних сеансів для батьків і дітей. (наприклад, читання зізнання).

Для дітей дошкільного віку (трьох з половиною – 5 років) батьки постійно беруть участь у процесі. Сеанси тут коротші, ніж для старших дітей, але лікар намагається забезпечити, щоб на сеансі був присутній хтось, хто має контакт із дитиною. Часто з батьками радяться із приводу поведінки їх дітей (наприклад, щодо сексуальної поведінки), але головним у даному виді втручання є навчання батьків їх керівній ролі.

Частина III Деякі зауваження щодо сексуальних злочинців та оцінки ризику – Статті 15 та 16 Конвенції CETS No. 201

Детальне обговорення сексуальних злочинців лежить за межами сфери нашої презентації. Однак, завдяки важливості цієї теми я вважаю за потрібне зробити кілька зауважень із цього приводу щодо Статей 15 та 16 CETS no. 201. Зокрема, це добра нагода розглянути пункт 15.3. щодо «оцінювання небезпечності та можливого ризику рецидиву» сексуального злочину, та щодо пункту 16.3 про спеціальні програми, які мають відповідати потребам розвитку дітей, що є сексуальними злочинцями, включаючи і тих, хто ще не досяг віку кримінальної відповідальності.

У загальній розмові про сексуальних злочинців часто говорять як про педофілів. Це не точний вираз, оскільки передбачає, що сексуальні злочинці належать тільки до категорії людей, що мають спільні характеристики. А це далеко не так. Фактом є те, що сексуальні злочинці є надзвичайно гетерогемною групою осіб. Втім, педофіли все-таки існують у тому сенсі, що є деякі особи, які відчувають сексуальний потяг до дітей. Проте, ті, кому був поставлений діагноз педофілія, складають, напевне, меншість сексуальних злочинців, хоча серед них є дуже серйозні у тому сенсі, що несуть відповідальність за багато жертв та мають велику вірогідність рецидиву.

Згідно із Діагностично-статистичним довідником психічних хвороб (DSM-III), педофілія може бути визначена як сексуальне відхилення, що належить до медичної категорії «Парафілії». Це означає «потужний та постійний сексуальний інтерес, відмінний від купуляторної чи прекупуляторної нормальної поведінки, спрямованої в якості партнерів на дорослих людей.» Далі, це стан, який «характеризується періодично повторюваними, інтенсивним сексуальними покликами, фантазіями, чи поведінкою, що передбачають незвичайні об'єкти, дії чи ситуації та викликають клінічно визначену пригніченість чи послаблення соціальних, професійних або інших важливих функцій.» (DSM-III).

Педофілію можна розглядати як підкатегорію чи окрему форму парафілії, психічне порушення у якому доросла людина переживає як потяг до дітей препубертатного віку. Парафілія передбачає такі розлади:

- *Ексібіціонізм*: «оголення» чи виставляння на огляд частин тіла
- *Фетишизм*: сексуальний потяг до уявлених цінностей об'єкту
- *Фроттеризм*: притискання до інших осіб із метою сексуального збудження
- *Педофілію*: сексуальний потяг до дітей
- *Сексуальний мазохізм*: сексуальний інтерес до того, хто тебе принижує чи б'є.
- *Сексуальний садизм*: сексуальне задоволення від приниження чи завдання болю іншій людині
- *Трансвеститний фетишизм*: еротичний інтерес до перевдягання в одяг протилежного статі
- *Вауїєризм*: сексуальне задоволення від спостереження оголеного тіла

Багатостороння парафілія, яка може включати і педофілію, є поширенішою ніж якась одне окреме відхилення. Однак, принаймні деякі дослідники вважають, що «домінантні» моделі сексуальних відхилень можуть існувати.

Як раніше вже говорилося, сексуальні злочинці над дітьми не є гомогенною групою, і більшість сексуальних злочинців не відповідають стандартам діагнозу «педофілія». Фактично, не існує згоди щодо категорій, типології чи класифікації схем ані поведінки, ані людей, які до цього схильні.

Проте сексуальні розбещувачі дітей мають деякі спільні характеристики:

- Високий рівень занепокоєння та пригніченості
- Навмисні злочини детально плануються
- Часто виявляється високий рівень відхилень у фантазіях
- В середньому старші за інших сексуальних злочинців
- Дехто з них є «ситуативними/опортуністичними» злочинцями, тобто, чинять злочин під певним впливом та мають ознаки порушень особистості.

Хоча багато із розбещувачів дітей мають деякі спільні характеристики, це не пояснює, чому вони чинять злочин. Проте існує багато теоретичних пояснень, таких як :

- *Біологічні пояснення*: еволюційно-генетичні чи гормональні пояснення
- *Динамічна теорія*: дитячий досвід, перенесення гніву чи ненависті
- *Теорія пізнання*: класична умовність; навчання через імітацію
- *Соціологічні пояснення*: ставлення до жінки та сексуального насильства; статеву роль чоловіка та його влада
- *Мультифункціональна теорія*: поєднання всіх вищезазваних теорій

За останні кілька десятиліть досягнуто значних успіхів у розробці інструментів «оцінки ризику», аналізу, який здатен вказати, які чинники (їх часто називають «прогнозні змінні» найефективніші у визначенні тих, хто вчинить повторний злочин, а хто – ні. Найчастіше такий аналіз базується на двох категоріях: оцінці статичного ризику, що спрямований на поведінку у минулому (історичні чинники), які вже не можна змінити; та на оцінці динамічного ризику, який стосується чинників, що можуть бути змінені шляхом терапевтичного втручання.

Приклади чинників *статичного ризику*:

- Судимості за попередні сексуальні злочини
- Кількість сексуальних жертв
- Хлопчики-жертви
- Тривалість історії сексуальних правопорушень
- Ступінь спланованості сексуальних злочинів
- Сексуалізована агресія
- Сексуальний потяг та одержимість
- Історія сексуальної віктимізації

Приклади чинників *динамічного ризику*:

- Прийняття відповідальності за злочини
- Внутрішня мотивація до змін
- Розуміє фактори ризику та застосовує стратегію керування ними
- Емпатія
- Каяття та провина
- Ступінь когнітивних порушень
- Якість стосунків із однолітками

Дослідження сексуального розбещення дітей постійно дають нам нові знання про природу проблеми, зокрема, про її соціальні корені. Ми знаємо, що більшість дорослих злочинців-

насильників над дітьми почали із такої поведінки ще в дитячому чи юнацькому віці. Також ми знаємо, що більшість юнаків, які вчиняють злочин, вчиняють його лише кілька чи навіть один раз. Однак, невелика кількість мають нахили до рецидиву та стають серійними сексуальними злочинцями, які нападуть на багатьох дітей перед тим, як їх впіймають. І потім, після звільнення із ув'язнення та навіть проходження певного лікування, більшість із них продовжуватиме чинити злочини над дітьми.

Але ми також знаємо, що ефективне терапевтичне втручання, спрямоване на молодих злочинців найвірогідніше дасть позитивні результати, ніж із дорослими злочинцями. Застосовуючи інструменти оцінки ризику ми можемо визначити тих дітей та молодь, які мають високий ризик рецидиву. У цьому контексті лікування стає найефективнішим засобом попередження, що є у нашому розпорядженні, і може убезпечити багатьох дітей від ролі жертв. Аналіз вигід та витрат показує, що це навіть економічна стратегія, оскільки лікування взагалі набагато ефективніше для молодих злочинців, ніж для старих. І останнє, варто пам'ятати, що дитина, яка вчиняє сексуальний злочин, є дитиною, що має такі самі права як інші діти, на захист та підтримку у подоланні деструктивної поведінки, що може зруйнувати його/її майбутнє так само, як і майбутнє дитини-жертви.

Деякі зауважень на завершення про Будинки дитини

У цій доповіді я розглянув Конвенцію CETS no. 201 в аспекті міждисциплінарного підходу до допомоги та захисті жертв сексуальних злочинів та зокрема, психічного та психологічного відновлення жертв. Я намагався довести, що багатовідомча та сприятлива для дитини модель Будинку дитини – життєздатний підхід до впровадження основоположних принципів CETS no. 201 у цьому аспекті.

У доповіді я також звернув увагу на важливість розгляду проблеми молодих злочинців та оцінки ризику на користь ефективного втручання. Маю наголосити, що таке втручання – не є складовою послуг, що надаються Будинком дитини. Фактично, ми не рекомендуємо, щоб послуги злочинцям надавалися у тому ж місці, де і послуги дітям – жертвам.

Гадаю, це добра нагода привернути увагу до досвіду Будинку дитини в Ісландії, який протягом десяти років роботи прислужився 2000 дітей. Будинки дитини був визнаний *найкращою моделлю* Міжнародним альянсом безпеки дитини серед дев'яти країн Європи під час дослідження «Насильство над дитиною та доросле правосуддя», 2002р. Міжнародна спілка попередження розбещення та занедбання дітей, *ISPCAN*, нагородила Будинки дитини «Нагородою багатодисциплінарному колективу» на Міжнародному Конгресі у Йорку, Великобританія, у 2006р. Таке визнання підкреслює велику вагу, що надається професійному підходу до вирішення проблеми розбещення дітей, яке поєднує правничу, медичну та соціальну практику із дружніми для дитини процедурами, згідно із Конвенцією ООН про права дитини. Із 2005р Будинки дитини були створені у 15 містах Швеції, а з 2007-у 5 містах у Норвегії. Зрештою, варто звернути увагу, що будинки дитини згадуються в якості рольової моделі у пояснювальному звіті до Конвенції CETS no. 201.

5 СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕЛЕФОННИХ КОНСУЛЬТАТИВНИХ СЛУЖБ ДОПОМОГИ ДІТЯМ-ЖЕРТВАМ СЕКСУАЛЬНОГО РОЗБЕЩЕННЯ

*Томас Мюллер, менеджер програми у Європі
Міжнародна служба допомоги дітям*

Мета приїзду в Україну:

Рада Європи та Європейський Союз розпочали Проект зі зміцнення та захисту прав жінок та дітей в Україні у грудні 2008р. В ході проекту передбачається, що уряд України ратифікує «Конвенцію про захист дітей проти сексуальної експлуатації та сексуального розбещення» де у Статті 13 рекомендовано створити телефонні служби допомоги дітям-жертвам сексуального насильства.

У Міністерстві юстиції України Міжнародна служба допомоги дітям (СНІ) провела презентацію перед численними представниками державних органів «Як побудувати ефективну телефонну службу допомоги дітям-жертвам сексуального насильства».

Для СНІ участь у цьому семінарі стала нагодою визначити відповідні зацікавлені сторони для запровадження служби допомоги дітям. Для прискорення процесу ми поділилися своїм досвідом про етапи та дії, необхідні для планування та підготовки проекту такого типу. Окрім того СНІ запропонувала всю підтримку, можливу в рамках її повноважень, для спрямування та допомоги зацікавленим сторонам у запуску та налагодженні роботи дитячої телефонної служби та у приєднанні її до нашої мережі.

Зміст презентації:

Доповідь про СНІ на цьому семінарі складалася головним чином із таких частин:

1. Представлення СНІ, її глобальної та європейської мережі, її основних цілей та діяльності;
2. Ключові елементи телефонної служби допомоги дітям;
3. Питання стосовно дітей та телефонних служб допомоги дітям за даними СНІ;
4. Як розпочати створення телефонної служби допомоги дітям.

Представлення СНІ

Служби допомоги дітям в усьому світі надають неоціненні послуги дітям, яким потрібна турбота та захист. Хоча на різних континентах, регіонах, країнах та містах причини дитячих дзвінків відрізняються, один чинник залишається незмінним: дитина просить, щоб її вислухали, а це право надане їй Конвенцією ООН про права дитини. Саме на цій Конвенції ґрунтується наша робота.

Міжнародна служба допомоги дітям це глобальна мережа, що працює для захисту прав дитини. Вона була заснована у 2003р сорока сімома службами допомоги дітям і до 2009 значно виросла. СНІ працює як посередник між політиками, приватним сектором та агенціями із розвитку дітей з одного боку, та своїми членами – з іншого. Конкретніше, СНІ намагається створити можливості для поліпшення робочого середовища, обмінну знаннями між членами служб допомоги дітям та вплинути на політиків, щоб ті почули голос дітей. Через свою глобальну мережу СНІ підтримує національні телефонні служби допомоги дітям, які у свою чергу безпосередньо допомагають дітям та з'єднують їх із тими службами, що можуть їм допомогти.

Як мережа із глобальним членством, СНІ працює на досягнення чотирьох головних цілей.

1. Поліпшувати систему захисту дітей;
2. Посилювати спроможність чути голос дитини;
3. Створювати ефективну глобальну мережу телефонних служб допомоги дітям;

4. Сприяти адекватному реагуванню на заклик дітей у скруті, яким потрібні турбота та захист.

Організації, що можуть претендувати на членство у СНІ перебувають або у процесі організації, або щойно запущені, або вже давно працюють в якості телефонної служби допомоги дітям. Контакт може бути ініційований СНІ або самою зацікавленою стороною. Після цього організація-заявник проходить процедуру оцінювання у СНІ, під час якої визначається, чи буде схвалено заявку щодо членства.

З метою розвитку та підтримання своєї мережі CEI проводить щорічні міжнародні консультації, на які збираються члени з усього світу для обміну знаннями, також у цей час працює генеральна Асамблея. Один раз на два роки СНІ також організує Регіональні консультації, де збираються члени із певного регіону – Європи, Близького Сходу та Північної Африки, Африки, Тихоокеанської Азії та Америки – по регіонах для обговорення специфічно регіональних питань.

СНІ намагається долучатися до допомоги організаціям та установам в усіх необхідних кроках щодо організації телефонних служб допомоги дітям. Процес починається із планування та організації «мозкового штурму», де присутні всі зацікавлені сторони, включаючи державні органи, національні та міжнародні НеУО та телекомунікаційні оператори та регулятори. Результатом такого «мозкового штурму» стають зобов'язання, підписані учасниками, із чітким описом та часовим планом запуску такої служби. Це також слушний момент для так званого «потенційного учасника» офіційно вступити до мережі в якості асоційованого члена.

Як тільки підготовка до запуску розпочалася, СНІ може сприяти в організації поїздки із технічного обміну досвідом для максимум чотирьох делегатів від майбутньої телефонної служби допомоги дітям до вже працюючої такої служби. Під час таких поїздок можна отримати досвід із перших рук, взяти участь у навчальному семінарі, що дасть змогу зробити процес підготовки професійнішим та реалістичнішим, і таким чином оптимізувати весь проект.

Протягом року після запуску телефонна служба допомоги дітям стає повноправним членом СНІ. Однак, таке рішення залежить від виконання трьох критеріїв щодо членства:

- Дотримання принципів, стандартів та практики із визначеного Переліку. Такий Перелік вимагає інформації про важливі складові служби, від управління, керування та адміністрування до філософії, стратегії, фінансового становища, навчальних потреб та інших.
- Надання даних, накопичених від вхідних дзвінків у службу допомоги дітям.
- Оплата членського внеску у 100Євро.

Організації, які щорічно задовольняють цим критеріям, стають повними членами СНІ. Повні члени, на відміну від асоційованих членів, можуть брати участь у процедурі висування кандидатів на керівні посади в організації. Це означає, вони можуть пропонувати себе чи інших на посаду членів виконавчого органу СНІ, в якості членів тематичних робочих груп та можуть подаватися в якості кандидатів на спонсорство для відвідання заходів СНІ.

Коли служба допомоги дітям запрацювала, СНІ переносить увагу на стандарти мінімальної якості. Щорічна перевірка відповідності критеріям Переліку ПСП та пропозиції з боку членів можуть завершитися організацією навчання та розробкою порядку денного для Регіональних та міжнародних консультацій СНІ.

Ключові елементи телефонної служби допомоги дітям

Телефонна служба допомоги дітям - це термінова телефонна служба, яка надає допомогу, доступ до інших послуг та плани довготривалого відновлення для дітей, яким потрібні турбота та захист. Служби допомоги дітям дозволяють миттєво отримати доступ до підтримки та допомоги. Загалом служби допомоги дітям зосереджені на чотирьох основних аспектах: попередженні, наданні порад, узагальненні матеріалів та відслідковуванні результатів. Такі послуги можуть надаватися через належні засоби телекомунікації в залежності від загальної ситуації в країні. Серед членів СНІ такі послуги надаються через звичайні телефонні лінії та мобільні мережі (включаючи СМС-повідомлення), електронну пошту, чати в режимі онлайн, веб-форуми, віртуальне оточення, платформи соціальної

роботи, радіо, листування, особисте консультування та активна робота у суспільстві і втручання.

Питання, пов'язані із дітьми та телефонними службами допомоги дітям

СНІ щорічно збирає відомості про послуги та контакти із дітьми серед своїх членів, що складає один із критеріїв членства у СНІ. Відповідно, СНІ зважає та аналізує ці дані, та сприяє дослідженням, прогнозує тренди та надає своїм членам та зовнішнім партнерам інформацію про проблеми, що існують в різних країнах. Окрім того, СНІ може робити висновки про загальні міжнародні явища, такі, як міграція, торгівля дітьми тощо.

Ось деякі результати зібраної інформації з 2007р:

- Телефонні служби допомоги дітям у Європі можуть відреагувати тільки на 21% вхідних дзвінків. Це трохи менше ніж загальносвітовий показник у 26%.
- Служби допомоги дітям є безкоштовними для користувачів. Однак, 16% всіх служб допомоги дітям у світі ще не мають повністю безкоштовного номера телефону, що означає, що абонент має заплатити за дзвінок. 44% служб надають послуги за безкоштовним номером, за який абонент не платить. 32% мають власний номер, який є безкоштовним як для абонента, так і для самої служби допомоги.
- Із 32 європейським служб допомоги дітям, що надали інформацію у 2007р, 30 пропонують послуги своєї служби на загальнонаціональному рівні. Тільки 2 працюють або на регіональному, або-на узагальненому місцевому рівні.
- Головні п'ять причин звернення дітей до служб допомоги у 2007р в Європі:

Стосунки із товаришами	19 %
Сексуальність	16 %
Душевні хвороби	15 %
Розбещення та насильство	14 %
Сімейні причини	11 %

- Головні п'ять причин звернення дітей до служб допомоги у 2007р в Одесі, Україна, у 2004р:

Сімейні причини	19 %
Запити про загальну інформацію	17 %
Стосунки із товаришами	16 %
Розбещення та насильство	14 %
Пов'язані зі школою	14 %

Рекомендації всім зацікавленим учасникам та проектам, що працюють над створенням національної безкоштовної телефонної служби допомоги дітям в Україні:

- На підставі досвіду своїх членів СНІ розробила «дорожню карту» для створення телефонних служб допомоги дітям (додаток 1 російською мовою). СНІ рекомендує починати підготовку із планування служби за цим документом.
- Орган, який займається створенням телефонної служби допомоги дітям має подати заяву на вступ до СНІ на ранній стадії планування. На таку вимогу буде надано детальний опис вступу до СНІ.
- Згідно з даними ІТУ (Міжнародної спілки електров'язку) за 2008р, щорічне зростання звичайних абонентів складає 3.0 % (близько 12 млн.) Враховуючи 71.8 % щорічного зростання мобільних абонентів (близько 55 млн.) СНІ рекомендує подумати про залучення мобільних операторів, окрім надавача наземних послуг, до довготермінової стратегії розвитку проекту. Дуже важливо не виключити величезну більшість із цільової групи.

- Враховуючи високий і зростаючий рівень застосування Інтернет в Україні СНІ рекомендує розглянути надання он-лайн консультацій як довгострокову стратегію служби.
- Україна, як член СЕПТ (Європейської конференції адміністрацій пошти і телекомунікацій) ратифікувала Рішення ЕСС (ЕСС/DEC/(07)03) від 26 лютого 2008р (Додаток 2 англійською мовою). Тому Національний орган регулювання телекомунікації (Державний комітет зв'язку та інформатизації України) резервує уніфікований європейський номер 116 111 в якості телефону служби допомоги дітям в Україні. Номер має належати відомству, що впроваджуватиме таку службу, можливо разом із її головним телекомунікаційним партнером. СНІ може надати досвід щодо національних процедур передачі номерів у інших європейських країнах-на вимогу.

Участь СНІ:

СНІ підтримує ініціативу Ради Європи та Уряду України об'єднати зусилля у впровадженні національної безкоштовної телефонної служби допомоги дітям. СНІ зобов'язується допомагати та підтримувати ініціативу зі створення добре функціонуючої, надійної, професійно навченої та безкоштовної телефонної служби допомоги дітям в Україні. Окрім того, СНІ зобов'язується сприяти процесові на всіх важливих етапах від планування, підготовки, запуску та прискорення надання послуг згідно зі своїми повноваженнями та стратегічними цілями. Як тільки будуть погоджені заходи та залучення СНІ, СНІ внесе участь у цьому проекті у свої річні плани. Тому пропонуємо передбачити завчасне довгострокове планування.

Документи СНІ у Додатку:

- 1 Як розпочати роботу телефонної служби допомоги дітям. – Пакет початкових документів (російською мовою).
- 2 Рішення ЕСС про виділення номеру 116 111 (англійською мовою).
- 3 Настанови щодо доброго управління (російською мовою)
- 4 Настанови щодо участі дітей (російською мовою)
- 5 Посібник зі збирання коштів (російською мовою)
- 6 Глосарій термінів для телефонної служби допомоги дітям (російською мовою)

Амстердам, 20 лютого 2009р
Томас Мюллер (менеджер програм у Європі)

6 НЕОБХІДНІСТЬ ПОВІДОМЛЯТИ ПРО ПІДОЗРУ ЩОДО СЕКСУАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

Бруно Рамазотті, постійний радник проекту

Питання повідомлення про сексуальне розбещення є дуже важливим у боротьбі із сексуальною експлуатацією та розбещенням, особливо для захисту та допомоги жертвам.

Чим раніше у компетентні органи надійде повідомлення про сексуальне розбещення, тим швидше можна буде зупинити насильство.

У цьому відношенні варто розглянути два аспекти. Хто має повідомляти та кому слід повідомляти.

За Конвенцією кожен зобов'язаний повідомляти про підозру щодо сексуального розбещення. Тим не менше, є професіонали, які за своєю компетенцією чи завдяки тому факту, що вони перебувають у тісному контакті із дітьми, мають бути зобов'язані повідомляти про такі випадки.

Конвенція наполягає на тому, що за отримання повідомлень щодо розбещення дітей мають відповідати один чи два органи.

Хто має звітувати?

Як ми сказали, за Конвенцією, повідомляти має будь-хто, коли для цього є обґрунтовані підстави, якщо він щиро так думає, що як йому здається, має місце сексуальне розбещення дитини.

Існують причини, завдяки яким Конвенція вимагає від держав сприяти чи проводити кампанії із інформування громадськості. Під час таких кампаній слід інформувати людей про таке явище, як сексуальна експлуатація та сексуальне розбещення, про попереджувальні заходи, та вказувати, як можна повідомити про підозру щодо сексуального розбещення дітей, та кому повідомляти. Такі кампанії слід проводити для дорослих, та для дітей. У цьому відношенні кампанія має готуватися за участі дітей, щоб забезпечити доступність слів та образів, використовуваних під час такої кампанії. Підтримка таких кампаній також має бути зорієнтована в залежності від аудиторії, на яку вони спрямовані.

Що стосується професіоналів, які працюють із дітьми, то для них проводиться спеціальне навчання, яке дозволить їм визначати дітей, які піддаються сексуальному розбещенню.

Важливо забезпечити, щоб люди, які мають постійні контакти із дітьми, мали достатній рівень обізнаності про права дітей та їхній захист, та належні знання щодо сексуальної експлуатації та сексуального розбещення дітей. Конвенція перелічує категорії осіб, яких це стосується: тих хто працює із дітьми у сфері освіти, охороні здоров'я, соціальному захисті, судовій владі та правоохоронних органах, та, хто мають справу із дітьми у спорті, культурі, та організації дозвілля. Конвенція не стосується професійних контактів із дітьми, але залишає це відкритим для кожного, хто працює із дітьми у будь-якій якості. Це положення спрямоване в першу чергу на тих, хто веде добровільну роботу із дітьми.

Стосовно навчання персоналу, що працює із дітьми як вчителі чи соціальні працівники, то спеціальне навчання із цього питання має проводитись у ході отримання освіти, та має бути організоване для людей, які вже працюють у цій сфері. Таке навчання суттєво важливе для

представників цих професій, тому що вони бачать дитину щоденно, часто навіть частіше, ніж батьки, і знаходяться на передовому рубежі щодо визначення змін у поведінці дитини. Конвенція вимагає, щоб тільки особи, які мають постійні контакти із дітьми мали належні знання та були поінформовані для розпізнавання випадків сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, та мали можливості звітування до служб, відповідальних за захист про будь-які ситуації, коли у них виникають обґрунтовані причини підозрювати, що дитина є жертвою сексуальної експлуатації чи сексуального насильства. «Мати належні знання» може передбачати проведення навчання чи отримання інформації для людей, які контактують із дітьми, так, щоб вони якомога раніше визначили дітей, що є жертвами сексуальної експлуатації чи сексуального насильства, але самі держави мають вирішувати, яким чином належні знання будуть отримані.

Набагато складнішим є питання щодо людей, які замагаються із дітьми на добровільній основі. Таку вимогу тут запровадити набагато складніше. І в цьому відношенні НеУО та громадянське суспільство можуть відіграти велику роль. Значна частина добровільної роботи ведеться асоціаціями (спортивними, ручної праці, позашкільними проектами та вуличними проектами). Такі асоціації чи НеУО повинні, за підтримки держав, організувати навчання із волонтерами, які працюють з цими асоціаціями.

Конвенція також містить спеціальний абзац щодо професіоналів, які зв'язані правилами професійної таємниці (наприклад, такі, як доктори та психіатри). Ці професіонали повинні мати можливість повідомляти у служби захисту дітей про ситуації, коли у них є обґрунтовані підстави вважати, що дитина є жертвою сексуальної експлуатації чи розбещення.

Хоча багато держав вже мають системи обов'язкового звітування, і вважають, що мають все важливе для виявлення та попередження завдання подальшої шкоди дітям, Конвенція не передбачає зобов'язання для таких професіоналів звітувати про сексуальну експлуатацію та розбещення дитини. Проте вона надає таким професіоналам можливість це зробити, не порушуючи правила конфіденційності. Важливо підкреслити, що метою даного положення є забезпечення захисту дітей, а не початок кримінального розслідування. Тому Конвенція передбачає можливість повідомлення до служб захисту дітей. Це не виключає можливості повідомляти, як у деяких державах, до інших компетентних служб.

Кому повідомляти?

Вся кампанія проти сексуальної експлуатації та сексуального розбещення має чітко вказувати, кому люди можуть повідомити про сексуальні злочини щодо дітей. Люди мають переконатися, що таємниця повідомлення буде збережена, і що на їхній звіт прореагують швидко та справедливо.

У цьому випадку добре мати один-два компетентні органи, які отримували б звіти про підозру щодо сексуального розбещення дітей. Чому два?

У багатьох країн поліція компетентна отримувати повідомлення про таку підозру сексуального розбещення. Частиною їхніх повноважень є збереження громадського порядку та захист громадян.

Але для деяких категорій людей буває важко звернутися до поліції. Ми вже говорили про професіоналів, зв'язаних правилом професійної таємниці. Але це справедливо і для дітей, які можуть просто лякатися звернення до поліції, чи близьких родичів злочинців або жертв.

Тому дуже важливо мати альтернативу поліції чи прокуратурі. Соціальні служби, служби захисту дітей можуть бути цією іншою інстанцією. Для дітей дуже важливою може бути телефонна служба допомоги, але оскільки вони багато часу проводять у школі, то у них має бути місце, де і з ким можна було б поговорити у школі.

На завершення маю сказати, що поінформованість кожного громадянина країни слід якомога розширювати всіма можливими способами.

7 ЗАВЕРШАЛЬНІ КОМЕНТАРІ

Метою семінару було обстеження поточної ситуації в Україні у сфері допомоги та захисту дітей-жертв сексуальних злочинів у світлі положень Глави IV Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення із виокремленням сфер, які потребують поліпшення національного законодавства та практики, щоб узгоджуватись із вищезгаданими процедурами. Висновки за результатами семінару сприятимуть розвитку національної стратегії із захисту дітей від сексуальних злочинів. В кінці семінару, представники української влади виказали бажання втілити експертизу законодавства в галузі боротьби з дитячою порнографією, навчальний курс для офіційних осіб, які займаються розслідуванням злочинів дитячого сексуального розбещення і підтримати встановлення національної дитячої лінії допомоги.